

Akademisyenlerde Tükenmişliğin İş Tükenmişliği Ölçeği (BAT) ile Ölçülmesi: Bir Devlet Üniversitesi Örneği

Measuring Burnout in Academics with the Job Burnout Scale (BAT): The Case of a State University

Leyla İçerli^a , Erol Kılıçlı^b

^a Department of Business Administration, Aksaray University, Aksaray, Türkiye,

^b PhD Candidate, Social Sciences Institute, Aksaray University, Aksaray, Türkiye
eroll.klc@sirnak.edu.tr (Corresponding Author)

Özet

Bu çalışmanın amacı, İş Tükenmişliği Ölçeği (BAT) kullanarak, bir devlet üniversitesinde görev yapan akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerini belirlemek ve tükenmişlik düzeylerinin bazı demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit edebilmektir. Bu amaç doğrultusunda belirlenen devlet üniversitesinin kolayda örnekleme yöntemiyle belirlenen 177 akademik personeli üzerinde bir araştırma yapılmıştır. İş Tükenmişliği düzeyini ölçmek için Schaufeli, De Witte ve Desart (2019) tarafından geliştirilen ve Koçak, Gençay ve Schaufeli (2020) tarafından Türkçe'ye çevrilip geçerlilik ve güvenilirliği yapılan Tükenmişlik Ölçme Aracı Türkçe Formu (BAT-TR) kullanılmıştır. Elde edilen araştırma bulgularına göre akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerinin; psikolojik şikayetler ve psiko-somatik şikayetler alt boyutlarında akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Akademisyenlerin medeni durum ve yaş değişkeni ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Akademisyenlerin mesleki kıdemleri ile tükenmişlik düzeyleri arasında zihinsel mesafe alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur. Akademisyenlerin unvan değişkeni ile tükenmişlik düzeyleri arasında bitkinlik alt boyutunda Öğretim Görevlisi ve Doçent unvanına sahip gruplar arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Tükenmişlik, İş Tükenmişliği, İş Tükenmişliği Ölçeği

Abstract

This study aims to determine the burnout levels of academicians working at a state university using the Job Burnout Scale (BAT) and whether their burnout levels differ according to some demographic variables. For this reason, research was conducted on 177 academic staff of the state university determined by convenience sampling method. To measure the level of Job Burnout, the Turkish Form of the Burnout Assessment Tool (BAT-TR), developed by Schaufeli, De Witte, and Desart (2019) and translated into Turkish by Koçak, Gençay, and Schaufeli (2020), was used. According to the findings, the burnout levels of academicians, In the sub-dimensions of psychological complaints and psycho-somatic complaints, burnout levels of academicians differed according to gender. No significant difference was found between academicians' marital status, age, and burnout levels. A significant difference was found between the professional seniority of the academicians and their burnout levels in the mental distance sub-dimension. A significant difference was found between the academics' title and burnout levels in the fatigue sub-dimension between the groups with the title of Lecturer and Associate Professor

Keywords: Burnout, Job Burnout, Job Burnout Scale (BAT)

Acknowledgments

Bu çalışma için Aksaray Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu tarafından 27.12.2022 tarihinde 2022/08-59 protokol numarası ile etik kurul belgesi verilmiştir.

For Citation: İçerli, L., Kılıçlı, E. (2023). Akademisyenlerde Tükenmişliğin İş Tükenmişliği Ölçeği (BAT) ile Ölçülmesi: Bir Devlet Üniversitesi Örneği. Journal of Academic Value Studies, 9(3), 195-209. <http://dx.doi.org/10.29228/javs.71506>

Received: 07.08.2023 Accepted: 30.09.2023

This article was checked by *intihal.net*

1. Giriş

Günümüzde çalışma yaşamında artan rekabet şartları, gelişen teknoloji, müşteri ihtiyaç ve taleplerinin yeniden şekillenmesi çalışan bireyler üzerinde olumsuz bir durum yaratmakta ve “iş talepleri ile işi yapan bireylerin ihtiyaçları arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan ve aşamalı olarak ilerleyen bir süreç” olarak ifade edilen tükenmişlik sendromunun ortaya çıkarmasına zemin hazırlamaktadır (Ardıç ve Polatçı, 2009: 21). Tükenmişlik olgusu, enerji, güç ya da kaynakların aşırı talepler yoluyla tükenmesi, ilerleyici bir stres süreci, idealizm kaybı şeklinde ifade edilmektedir. Tükenmişliğin bireyler ve çalışma yaşamı üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin fark edilmesiyle birlikte, önemli bir çalışma alanı haline geldiği görülmüştür (Budak ve Sürgevil, 2005).

Bu çalışmada bir devlet üniversitesinde görev yapan akademik personelin tükenmişlik düzeylerinin demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca diğer çalışmalardan farklı olarak akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerini ölçmek için alan yazında yeni kullanılmaya başlanan Schaufeli, De Witte ve Desart (2019) tarafından geliştirilen ve Koçak, Gençay ve Schaufeli (2020) tarafından Türkçe’ye çevrilip geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılan İş Tükenmişliği Ölçeği (BAT) kullanılmıştır.

2. Kavramsal Çerçeve

Çalışma yaşamının hızla değişen dinamik ortamında çalışma şartlarının olumsuz yönleriyle karşılaşıldığında iş stresinin de etkisiyle beraber bireyler fiziksel ve psikolojik açıdan yıpranmakta ve bu durumun yansımaları da örgütsel anlamda hissedilmektedir (Ayduğ ve Ünsar, 2021: 238). Bireylerin çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunların başında tükenmişlik sendromu gelmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK)’na göre tükenmişlik, “gücünü yitirmiş olma ve çaba göstermeme durumu” olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr, 10.01.2023). Tükenmişlik olgusu, Greene’nin 1961 yılında yayınlanan ruhsal açıdan çöküntüye uğramış bir mimarın işini bırakıp Afrika ormanlarına kaçışını anlatan “Bir Tükenmişlik Olayı” adlı romanında “aşırı derecede bitkinlik ve bireyin işi için hissettiği öfke duygusu ile birlikte idealizmini kaybetmesi” şeklinde ifade edilmiştir (Yıldırım ve İçerli, 2010: 124). Tükenmişlikle ilgili ilk çalışmalar 1970’lerin ortalarında, insani hizmetlerde ve sağlık hizmetlerinde çalışan insanların deneyimlerine dayandırılmıştır (Maslach, Schaufeli ve Leiter, 2001: 398). Tükenmişlik kavramı Freudenberg (1974: 159) tarafından “başarısızlık, yıpranma, enerji ve güç kaybı ile karşılanamayan istekler sebebiyle bireyin iç kaynaklarında ortaya çıkan tükenme durumu” olarak ifade edilmektedir. Tükenmişlik başlangıçta insanların günlük işlerinde duygusal uyarılmayı nasıl yönettiklerine odaklanan görüşmeler yoluyla sosyal bir sorun olarak ortaya çıkmıştır (Mazzetti vd., 2022: 2). Maslach vd. (1997) tarafından tükenmişlik; işi gereği diğer bireylerle yoğun iletişim içinde olan bireylerde görülen duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı duygusunun azalmasına yol açan psikolojik bir sendrom olarak tanımlanmıştır (Maslach, Jackson ve Leiter, 1997: 192). Duygusal tükenme, özellikle aşırı yorucu işten kaynaklanan fiziksel yorgunlukla ilişkili olarak gerginlik hislerini ifade etmektedir. Duyarsızlaşma, bireyin genel olarak işine ve birlikte çalıştığı bireylere karşı kayıtsız veya mesafeli bir tutum sergilemesini, işe olan ilgisinin kaybolmasını ve çalışma hissini anlamını yitirmesini ifade etmektedir. Azalan kişisel başarı hissi ise hem bireyin işinde hem de örgütte yeterlilik ve başarı duygusunun azalması anlamına gelmektedir (Hakanen, Bakker ve Schaufel, 2006: 498).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Hastalıkların ve Sağlıkla İlgili Sorunların Uluslararası İstatistiksel Sınıflaması-11 (ICD-11)’de, tükenmişliği özellikle mesleki bir olgu olarak sınıflandırmıştır ve başarılı bir şekilde yönetilemeyen kronik işyeri stresinden kaynaklanan ve üç boyutla karakterize edilen; a) enerji tükenmesi veya bitkinlik duyguları, b) kişinin işine karşı artan zihinsel mesafesi veya kişinin işiyle ilgili olumsuzluk veya sinizm duyguları, c) azaltılmış profesyonel etkinlik yani etkisizlik ve başarı eksikliği hissi olarak ifade edilen bir sendrom olarak tanımlamıştır (World Health Organization, 2019). Alan yazın incelendiğinde, tükenmişliğin bireyler ve örgütler üzerindeki olumsuz sonuçları olduğu ortaya çıkmıştır (Consiglio, Mazzetti ve Schaufeli, 2021: 2). Tükenmişliğin, bireyler üzerinde kardiyovasküler hastalıklar, yüksek kolesterol, tip 2 diyabet, koroner kalp hastalığı, kas-iskelet sistemi bozuklukları, uzun süreli yorgunluk, baş ağrıları, mide ve bağırsak sorunları, ruh hali bozuklukları, depresif semptomlar, uykusuzluk, yaşam doyumsuzluğu gibi çeşitli olumsuz sonuçlar ortaya çıkardığı belirtilmiştir (Sinval, Vazquez, Hutz, Schaufeli ve Silva, 2022: 2). Örgüt düzeyinde ise işe devamsızlığa ve işten ayrılmaya, uzun süreli hastalık iznine, örgütlere bağlılığın ve çalışanların örgütte kalma isteğinin azalmasına, düşük performans ve azalan iş tatmine yol açtığı belirtilmiştir (Buono, Cortese ve Spagnoli, 2022: 1). Avrupa Birliği tarafından 35 ülkede yapılan Avrupa Çalışan Şartları Anketine göre en yüksek tükenmişlik düzeyine sahip ülkenin Türkiye olduğu ve çalışanların % 25’inin tükenmişlik sendromu yaşadığı belirtilmiştir (Schaufeli, 2018: 8; Koçak, Gençay ve Schaufeli, 2020: 598).

Tükenmişliği ölçmek için çeşitli ölçme araçları geliştirilmiştir. Örneğin, Maslach Tükenmişlik Envanteri (Maslach Burnout Inventory), Kopenhag Tükenmişlik Ölçeği (Copenhagen Burnout Inventory-CBI), Shirom-Melamed Tükenmişlik Ölçeği (Shirom-Melamed Burnout Measure- SMBM) ve Oldenburg Tükenmişlik Ölçeği (Oldenburg Burnout Inventory-OLBI) dir

(Desart ve De Witte, 2019: 143). Ancak, bu ölçüm araçlarının zayıf yönleri olduğu belirtilmiştir. Örneğin, CBI sadece tükenmişliği değerlendirmektedir. Benzer şekilde, SMBM fiziksel yorgunluk, duygusal tükenme ve bilişsel yorgunluğu ölçmektedir. Dolayısıyla bu ölçümler, tükenmişlikle birlikte tükenmişliğin temel özelliği olan işten geri çekilmeyi (sinizm/zihinsel mesafe) içermemektedir. Oldenburg Tükenmişlik Envanteri'nin ise yorgunluk ve ilgiyi bırakma (sinizme eşdeğer) olmak üzere iki boyutu vardır. Ancak tükenmişliğin özelliklerinden biri olarak bildirilen bilişsel bozulmayı içermemektedir (Sakakibara, Shimazu, Toyama ve Schaufeli, 2020: 2). Bunlarla birlikte, Maslach Tükenmişlik Ölçeği (Maslach Burnout Inventory-MBI) çoğu araştırmada (yaklaşık % 88) tükenmişliği değerlendirmek için kullanılmış ve tükenmişliğin altın standardını temsil ettiği ifade edilmiştir (Buono, Cortese ve Spagnoli, 2022: 1).

Tükenmişliğin en sık kullanılan tanımı ve buna dayandırılan ölçme aracı MBI'nın kavramsal temeli ve boyutlarının doğası hakkında eleştiriler gündeme gelmiştir. MBI ile ilgili bir dizi teknik ve psikometrik problemin yanı sıra puanların yorumlanmasında pratik zorluklar gibi eleştiriler bireysel ve örgütsel değerlendirme için kullanılabilecek yeni bir tükenmişlik ölçme aracının geliştirilmesini gerekli kılmıştır (Schaufeli, De Witte ve Desart, 2020: 34). MBI'nın ve diğer tükenmişlik ölçüm araçlarının eksikliklerinin üstesinden gelmek için Schaufeli, De Witte ve Desart (2020), tükenmişliği daha kapsamlı bir şekilde kavramsallaştırmış ve tükenmişliği değerlendirmek için yeni bir ölçüm aracı olan Tükenmişlik Değerlendirme Aracı'nı (Burnout Assessment Tool-BAT) geliştirmişlerdir (Sakakibara, Shimazu, Toyama ve Schaufeli, 2020: 2).

Tükenmişlik konusunda yapılan çalışmalarda en sık kullanılan ölçme araçlarından biri olan MBI bir takım kavramsal, teknik ve uygulama kusurları gösterdiğinden ve bir değerlendirme aracı olarak değil, araştırma için geliştirildiği ifade edilmektedir. BAT ise tımdengelim (teorik) ve tümevarım (ampirik) yaklaşımın bir kombinasyonu kullanılarak geliştirilmiştir (Schaufeli, De Witte ve Desart, 2020: 7). Tükenmişlik, hem yetersizlik (tükenme) hem de isteksizlik (geri çekilme) ile karakterize edilen bir mesleki yorgunluk türü olarak tanımlanmıştır (Schaufeli ve Taris, 2005: 259). Aslında BAT'ın kavramsal temeli, tükenmişliğin sırasıyla enerjik ve motivasyonel bileşen tarafından yansıtılan çaba harcama konusundaki hem yetersizliği hem de isteksizliği temsil ettiğini savunan Schaufeli ve Taris'in (2005) kavramsal çerçevesine dayalı olarak geliştirilmiştir (Hadzibajramovic vd., 2020: 2). Bu yaklaşımlara dayanarak Schaufeli, Desart ve De Witte (2020: 28) tükenmişliği, çalışanlar arasında ortaya çıkan, aşırı yorgunluk, bilişsel ve duygusal süreçleri düzenleme yeteneğinde azalma ve zihinsel uzaklaşma ile karakterize işle ilgili bir bitkinlik durumu olarak tanımlamıştır.

BAT'ın dört temel boyutuna (bitkinlik, zihinsel mesafe, bilişsel denetim bozukluğu ve duygu denetim bozukluğu) üç ikincil boyut (depresif ruh hali, psikolojik sıkıntılar ve psiko-somatik şikayetler) eşlik etmektedir (Vinueza- Solorzano vd., 2021: 2). BAT'ın birincil boyutları işteki çaba gösterme konusundaki yetersizliği (bitkinlik, bilişsel denetim bozukluğu, duygu denetim bozukluğu) veya isteksizliği (zihinsel mesafe) ifade etmektedir (Angelini vd., 2021: 4; Desart ve De Witte, 2019: 145; Haar, 2021: 38; Opera, Ilescu ve De Witte, 2021: 2; Schaufeli, Desart ve De Witte, 2020: 4; Schaufeli, De Witte ve Desart, 2020: 27). BAT'ın belirlenen boyutları aşağıda ifade edilmiştir:

Bitkinlik: Tükenmişliğin en belirgin belirtisidir. Hem fiziksel yorgunluk hem de zihinsel bitkinlik ve yıpranmış hissetme duygularıyla sonuçlanan ciddi bir enerji kaybına işaret etmektedir. Yeni işe başlamada enerji eksikliği, tüm gün çalıştıktan sonra tamamen bitkin hissetmek, işte çok az çaba harcadıktan sonra bile çabuk yorulmak ve işten sonra rahatlayamamak gibi semptomları içermektedir. **Zihinsel Mesafe:** Kişinin psikolojik olarak işten uzaklaşması anlamına gelmekte ve durum işe karşı güçlü bir direnç veya isteksizlik ile kendini göstermektedir. Kişi zihinsel veya fiziksel olarak işten çekilmekte ve çalışma ortamındaki diğer bireylerle iletişimden kaçınmaktadır. Kayıtsızlık ve alaycı bir tutum, zihinsel mesafenin karakteristiği olup kişi otomatik pilota çalıştığını hissetmektedir. **Duygu Denetim Bozukluğu:** Kişinin, yoğun duygusal tepkiler göstermesi ve kendi duyguları tarafından bunalmış hissetmesi şeklinde kendini göstermektedir. Spesifik belirtiler arasında işte hüsrana uğramış ve kızgın hissetmek, sinirlilik, aşırı tepki gösterme, nedenini bilmeden üzgün veya mutsuz hissetmek gibi durumlarda kişinin çalışma yaşamında duygularını kontrol edememesi hali olarak ifade edilmektedir. **Bilişsel Denetim Bozukluğu:** Hafıza sorunları, dikkat ve konsantrasyon eksiklikleri ve zayıf bilişsel performans olarak tanımlanmaktadır. Net düşünme gücü, yeni şeyler öğrenememe, unutkanlık ve dalgınlık, kararsızlık, zayıf hafıza ve işe odaklanmada güçlük gibi belirtileri içermektedir. Belirtilen dört temel boyuta ek olarak, kasvetli ve hüzünlü bir ruh haline ve zevk alamamaya işaret eden depresif ruh hali; uyku sorunları, kaygı, gergin ve endişeli hissetme, gürültü ve kalabalıktan rahatsızlık hissetme ve diyet yapmadan kilo dalgalanmaları gibi psikolojik bir sorunun sonucu olan fiziksel olmayan semptomları ifade eden psikolojik sıkıntılar ve fiziksel bir rahatsızlıkla açıklanamayan ancak bazı psikolojik problemlerin şiddetlendirdiği veya bunun sonucu olan çarpıntı ve göğüs ağrısı, mide ve bağırsak sorunları, baş ağrıları, kas ağrıları ve sık hastalanma gibi fiziksel şikâyetleri ifade eden psiko-somatik şikâyetler üç ikincil boyut olarak ifade edilmektedir (Schaufeli, De Witte ve Desart, 2020: 28).

BAT toplam 33 madde içermekte ve BAT-C ve BAT-S'den oluşmaktadır. BAT-C ile dört temel boyut değerlendirilmekte ve 23 madde içermektedir. BAT-S ile ise iki ikincil boyut (psikolojik ve psiko-somatik şikayetler) değerlendirilmekte ve 10

madde içermektedir (Schaufeli, Desart ve De Witte, 2020: 7). Tükenmişlik ile tipik olmayan bir depresif bozukluk arasındaki farklar üzerine yapılan araştırma, “depresif bir ruh halinin” tükenmiş bireyler arasında yalnızca ara sıra ortaya çıktığını, oysa bunun depresif bir bozukluğun karakteristik bir özelliği olduğunu ortaya koymaktadır. Geçerliliği iyi olan diğer ölçekler bu boyutu yeterince yakaladığı için depresif ruh hali BAT'a dahil edilmemiştir (Schaufeli, Desart ve De Witte, 2020: 13).

Farklı ülkelerden araştırmacılar BAT ile araştırma yürütmüş ve geçerliliğine dair mevcut güçlü kanıtlar sunmuşlardır. Örneğin, yayınlanan araştırmalar; BAT'ın yedi Avrupa ülkesinde (Hollanda, Belçika, Almaya, Avusturya, İrlanda, Japonya ve Finlandiya) temsili örneklerle (De Beer vd., 2020), İtalya'da (Borelli vd., 2022), Japonya'da (Sakakibara, Shimazu, Toyama ve Schaufelli, 2020), Kore'de (Cho, 2020) ve hem Hollanda'da hem de Belçika'da (Flanders) Rasch analizi (Hadzîbajramovic ve Schaufelli, 2020) ile geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir. Ayrıca BAT'ın Güney Afrika'da (De Beer, Schaufelli ve De Witte, 2022) ve Polonya'da (Basinska, Gruszczynska ve Schaufeli, 2021) geçerli ve güvenilir olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de ise Koçak, Gençay ve Schaufeli (2022) tarafından, BAT'ın Türkçe versiyonu güvenilirliği, faktör geçerliliği ve MBI'ye kıyasla yakınsak ve ayırt edici geçerliliği ampirik olarak açıklanmıştır.

3. Araştırmanın Metodolojisi

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, İş Tükenmişliği Ölçeği (BAT) kullanarak, bir devlet üniversitesinde görev yapan akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerini belirlemek ve tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki kıdem ve unvan gibi bazı demografik değişkenlere göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını tespit edebilmektir.

3.2. Araştırmanın Örneklemi ve Hipotezleri

Araştırmanın evrenini bir devlet Üniversitesi'nin fakülte ve yüksekokullarında görev yapan akademik personel oluştururken, örneklemi ise bu evren içerisinde kolayda örnekleme yöntemiyle belirlenen akademik personel oluşturmuştur. Araştırmaya katılan akademisyenlerden toplam 177 anket elde edilmiş ve bu veriler üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Yapılan alan yazın inceleme sonucuna göre tükenmişlik ile ilgili yapılan çalışmalardan yola çıkılarak çalışmanın hipotezleri şu şekilde belirlenmiştir.

H₁: Akademisyenlerin tükenmişlik düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmaktadır.

H_{1a}: Akademisyenlerin bitkinlik düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{1b}: Akademisyenlerin zihinsel mesafe düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{1c}: Akademisyenlerin bilişsel denetim bozukluğu düzeyleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{1d}: Akademisyenlerin duygu denetim bozukluğu düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{1e}: Akademisyenlerin psikolojik şikayet düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{1f}: Akademisyenlerin psiko-somatik şikayet düzeyleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H₂: Akademisyenlerin tükenmişlik düzeyleri medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2a}: Akademisyenlerin bitkinlik düzeyleri medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2b}: Akademisyenlerin zihinsel mesafe düzeyleri medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2c}: Akademisyenlerin bilişsel denetim bozukluğu düzeyleri medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2d}: Akademisyenlerin duygu denetim bozukluğu düzeyleri medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2e}: Akademisyenlerin psikolojik şikayet düzeyleri medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2f}: Akademisyenlerin psiko-somatik şikayet düzeyleri medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H₃: Akademisyenlerin tükenmişlik düzeyleri yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{3a}: Akademisyenlerin bitkinlik düzeyleri yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{3b}: Akademisyenlerin zihinsel mesafe düzeyleri yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{3c}: Akademisyenlerin bilişsel denetim bozukluğu düzeyleri yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{3d}: Akademisyenlerin duygu denetim bozukluğu düzeyleri yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{3e}: Akademisyenlerin psikolojik şikayet düzeyleri yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{3f}: Akademisyenlerin psiko-somatik şikayet düzeyleri yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H₄: Akademisyenlerin tükenmişlik düzeyleri mesleki kıdeme göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{4a}: Akademisyenlerin bitkinlik düzeyleri mesleki kıdeme göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{4b}: Akademisyenlerin zihinsel mesafe düzeyleri mesleki kıdeme göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{4c}: Akademisyenlerin bilişsel denetim bozukluğu düzeyleri mesleki kıdeme göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{4d}: Akademisyenlerin duygu denetim bozukluğu düzeyleri mesleki kıdeme göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{4e}: Akademisyenlerin psikolojik şikayet düzeyleri mesleki kıdeme göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{4f}: Akademisyenlerin psiko-somatik şikayet düzeyleri mesleki kıdeme göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H₅: Akademisyenlerin tükenmişlik düzeyleri unvana göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{5a}: Akademisyenlerin bitkinlik düzeyleri unvana göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{5b}: Akademisyenlerin zihinsel mesafe düzeyleri unvana göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{5c}: Akademisyenlerin bilişsel denetim bozukluğu düzeyleri unvana göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{5d}: Akademisyenlerin duygu denetim bozukluğu düzeyleri unvana göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{5e}: Akademisyenlerin psikolojik şikayet düzeyleri unvana göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{5f}: Akademisyenlerin psiko-somatik şikayet düzeyleri unvana göre anlamlı farklılık göstermektedir.

3.3. Analiz Yöntemi

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik değişkenler ikinci bölümde ise İş Tükenmişliği Ölçme Aracı (BAT) soruları bulunmaktadır.

İş Tükenmişliği düzeyini ölçmek için Schaufeli, De Witte ve Desart (2019) tarafından geliştirilen ve Koçak ve Gençay (2020) tarafından Türkçe'ye çevrilip geçerlilik ve güvenilirliği yapılan ($\chi^2_{(N=2778, df=512)}=3526.86, p<.001, CFI=.941, TLI=.936, SRMR=.038, RMSEA=.046$ ve tüm boyutlar için bileşik güvenirlik katsayısı .80 ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir) İş Tükenmişliği Ölçme Aracı Türkçe Formu (BAT-TR) kullanılmıştır. BAT-TR toplam 33 ifadeden oluşan ve 1- Hiçbir Zaman, 5- Her Zaman seçeneklerinden oluşan 5'li Likert tipi bir ölçektir. BAT-TR ölçeğinin bitkinlik 8, zihinsel mesafe 5, bilişsel denetim bozukluğu 5, duygu denetim bozukluğu 5, psikolojik şikayetler 5 ve psiko-somatik şikayetler 5 madde olmak üzere 6 alt boyutu bulunmaktadır.

3.4. Verilerin Analizi

Veriler SPSS 23 istatistiksel paket programı ve AMOS 23 programına aktararak tamamlanmıştır.

3.5. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma için Aksaray Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan yazılı izin (Sayı: E-34183927-000-00000791819) alınmış ve katılımcılardan gönüllülük ilkesi doğrultusunda anketler toplanmıştır.

4. Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan akademisyenlerin demografik özelliklere ilişkin bilgilere, normallik dağılımına, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerine, güvenilirlik analizine, faktör skorlarına ve hipotezlerin bulgularına yer verilmiştir.

4.1. Demografik Özellikler ile İlgili Bulgular

Demografik veriler incelendiğinde, araştırmaya katılan akademisyenlerin 139 (%78,5)'u erkek ve 38 (%21,5)'i kadındır. Araştırmada, 20-25 yaş arası 1, 26-30 yaş arası 21 (%11,9), 31-35 yaş arası 40 (%22,6), 36-40 yaş arası 72 (%40,7) ve 41 yaş üzeri 43 (%24,3) katılımcının 130 (%73,4)'u evli ve 47 (%26,6)'si bekdir. Mesleki kıdem açısından bakıldığında, 1-5 yıl arası 49 (%27,7), 6-10 yıl arası 36 (%20,3), 11-15 yıl arası 68 (%38,4), 16-20 yıl arası 12 (%6,8) ve 21 yıl üzeri 12 (%6,8) akademisyen bulunmaktadır. Araştırmaya katılan akademisyenlerin unvanları ise Araştırma Görevlisi 29 (%16,4), Öğretim Görevlisi 68 (%38,4), Dr. Öğr. Üyesi 57 (%32,2), Doçent 21 (%11,9) ve Profesör 2 (%1,1) dir.

4.2. Normallik Dağılımı

Parametrik test yapılabilme durumunu analiz etmek için değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu test edilerek Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Verilerin Normallik Dağılımı

	Çarpıklık		Basıklık	
	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
Bitkinlik	0,427	0,183	-0,172	0,363
Zihinsel Mesafe	1,272	0,183	1,701	0,363
Bilişsel Denetim Bozukluğu	0,707	0,183	0,538	0,363
Duygusal Denetim Bozukluğu	0,813	0,183	0,675	0,363
Psikolojik Şikayetler	0,648	0,183	0,194	0,363
Psiko-Somatik Şikayetler	0,564	0,183	-0,086	0,363

Kolmogorov Smirnov testi sonucunda normal dağılıma uygunluk bulunamasa da değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri $\pm 1,5$ arasında olduğu için değişkenlerin normal dağılım gösterdiği kabul edilerek parametrik testler yapılmıştır.

4.3. İş Tükenmişliği Ölçeğinin (BAT-TR) Açıklayıcı Faktör Analizi

İş tükenmişliği ölçeğinin açıklayıcı faktör analizi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. İş Tükenmişliği Ölçeğinin (BAT-TR) Açıklayıcı Faktör Analizi

DEĞİŞKENLER	1	2	3	4	5	6	TEST İSTATİSTİKLERİ
B1	0,734						KMO
B3	0,781						
B4	0,76						
B5	0,759						
B6	0,71						
B7	0,679						
B8	0,666						
ZM1		0,637					BARTLETT
ZM2		0,606					
ZM3		0,692					
ZM4		0,81					
ZM5		0,587					
BDB1						0,576	FAKTÖRLERİN VARYANS AÇIKLAMA DÜZEYLERİ
BDB2						0,361	
BDB3						0,578	
BDB4						0,459	
DDb1				0,529			1- 17,753 %
DDb2				0,701			2- 15,669 %
DDb3				0,732			

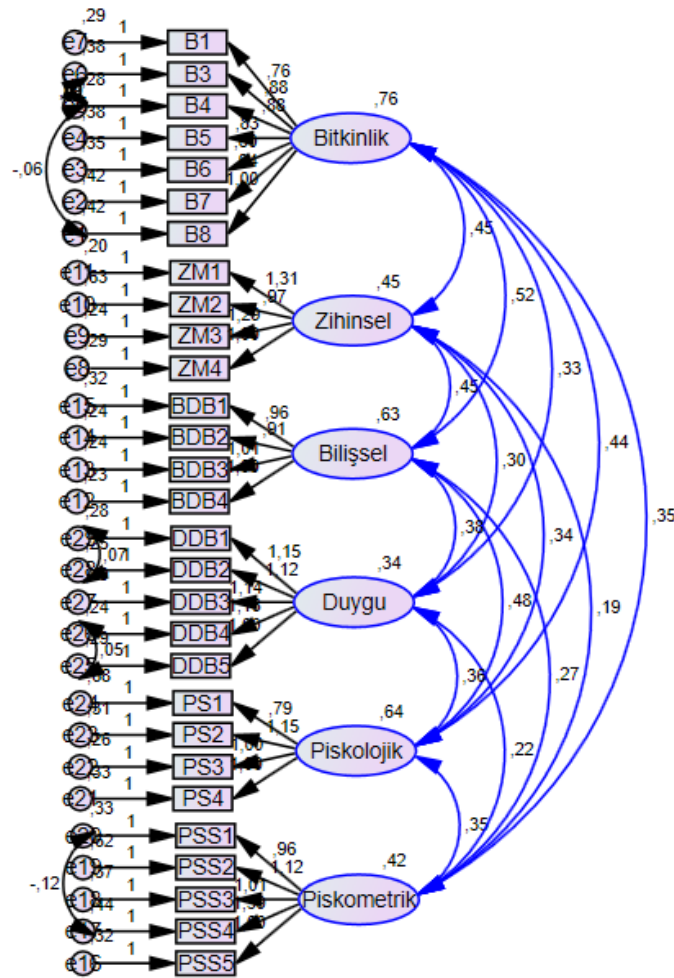
DDB4		0,541		3- 12,583 %
DDB5		0,759		4- 9,903 %
PS1			0,503	5- 9,327 %
PS2			0,742	6- 4,575 %
PS3			0,708	
PS4			0,656	TOPLAM VARYANS
PS5			0,74	AÇIKLAMA DÜZEYİ
PSS1	0,67			
PSS2	0,779			
PSS3	0,733			
PSS4	0,732			
PSS5	0,717			69,81%

Yapılan açıklayıcı faktör analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda çapraz faktör yükü sorunu nedeniyle B2 ve BDB5 değişkenleri analiz dışı bırakılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonucuna göre KMO değeri 0,948 olarak elde edilmiştir. Söz konusu değer kabul edilebilir sınır olan 0,60'ın oldukça üzerindedir. Bartlett testi sonucunda $p=0,000$ olarak elde edilmiştir ve sonuçlar anlamlıdır. Faktörlerin varyans açıklama düzeyleri sırasıyla % 17,753, % 15, 669, % 12,583, % 9,903, % 9,327, % 4,575 bulunmuştur. Toplam varyans açıklama düzeyi ise % 69,81 olarak bulunmuştur.

4.4. İş Tükenmişliği Ölçeğinin (BAT-TR) Doğrulayıcı Faktör Analizi

İş tükenmişliği ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Şekil1'de verilmiştir.

Şekil 1. İş Tükenmişliği Ölçeğinin (BAT-TR) Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen path diyagramı yukarıdaki şekilde verilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda PS5, ZM5 değişkenleri standardize regresyon ağırlığı değerleri düşük olduğu için analiz dışı bırakılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi model uyum değerleri Tablo 3'de aşağıdaki gibi elde edilmiştir.

Tablo 3. İş Tükenmişliği Ölçeğine (BAT-TR) Ait Uyum İndeksleri

Uyum İndeksleri	Uyum İndeks Değerleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
CMIN/df (χ^2/df)	1,380	$0 \leq \chi^2/df \leq 3$	$3 \leq \chi^2/df \leq 5$
GFI	0,884	$0,90 \leq GFI \leq 1,00$	$0,85 \leq GFI \leq 0,90$
AGFI	0,844	$0,90 \leq AGFI \leq 1,00$	$0,85 \leq AGFI \leq 0,90$
CFI	0,961	$0,95 \leq CFI \leq 1,00$	$0,90 \leq CFI \leq 0,95$
RMSEA	0,046	$0 \leq RMSEA \leq 0,05$	$0,05 \leq RMSEA \leq 0,08$

4.5. Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik analizi sonucunda elde edilen ölçek güvenilirlik değerleri aşağıdaki Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. İş Tükenmişliği Ölçeğinin (BAT-TR) Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Alt Boyut	Cronbach’s Alpha Değeri
Bitkinlik	0,907
Zihinsel Mesafe	0,869
Bilişsel Denetim Bozukluğu	0,901
Duygu Denetim Bozukluğu	0,881
Psikolojik Şikayetler	0,855
Psiko-Somatik Şikayetler	0,848
Ölçek Güvenilirliği	0,958

Yapılan güvenilirlik analizi sonuçlarına göre bitkinlik boyutuna ilişkin güvenilirlik skoru (Cronbach’s Alpha) 0,907, zihinsel mesafe boyutuna ilişkin güvenilirlik skoru 0,869, bilişsel denetim bozukluğu boyutuna ilişkin güvenilirlik skoru 0,901, duygu denetim bozukluğu boyutuna ilişkin güvenilirlik skoru 0,881, psikolojik şikayetler boyutuna ilişkin güvenilirlik skoru 0,855, psiko-somatik şikayetler boyutuna ilişkin güvenilirlik skoru 0,848 olarak ve tüm ölçeğin güvenilirlik katsayısı ise 0,958 olarak bulunmuştur. Bulunan tüm güvenilirlik değerleri alan yazında yüksek güvenilirlik göstergesi olarak kabul edilen 0,70 değerinin üzerindedir.

4.6. Hipotezlerin Test Edilmesi

Bitkinlik Boyutu

Bitkinlik değişkeni ortalamasının cinsiyete göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre $p = 0,108 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Cinsiyete göre değişken ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir. Bitkinlik değişken ortalamasının medeni duruma göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre $p = 0,821 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Medeni duruma göre değişken ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir. Bitkinlik değişken ortalamasının katılımcıların yaş gruplarına göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,744 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Yaş gruplarına göre değişken ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir. Bitkinlik değişken ortalamasının katılımcıların mesleki kıdeme gruplarına göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,178 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Mesleki kıdeme göre değişken ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir. Bitkinlik değişken ortalamasının katılımcıların unvanlarına göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,024 < 0,05$ olarak bulunmuştur. Varyansların eşit olduğu varsayımı altında yapılan Tukey testi sonuçları aşağıdaki Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Unvana Göre Tukey Testi

Unvanınız		Ortalama Farkı	p
Araştırma Görevlisi	Öğretim Görevlisi	0,10204	1
	Dr. Öğr.Üyesi	-0,30326	0,983
	Doçent	-0,53571	0,874
	Profesör	-0,31633	0,981
Öğretim Görevlisi	Dr. Öğr.Üyesi	-0,4053	0,255
	Doçent	-,63776*	0,011
	Profesör	-0,41837	0,345
Dr. Öğr.Üyesi	Doçent	-0,23246	0,463
	Profesör	-0,01307	1
Doçent	Profesör	0,21939	0,721

Yukarıdaki tabloda yer alan Tukey testi sonuçlarına göre sadece Öğretim görevlisi ve Doçent unvanına sahip gruplar arasında anlamlı fark vardır.

Zihinsel Mesafe Boyutu

Zihinsel mesafe değişken ortalamasının cinsiyete göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre $p = 0,695 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Cinsiyete göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Zihinsel mesafe değişken ortalamasının medeni durumuna göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre $p = 0,585 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Medeni duruma göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Zihinsel mesafe değişken ortalamasının katılımcıların yaş gruplarına göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,130 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Yaş gruplarına göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Zihinsel mesafe değişken ortalamasının katılımcıların mesleki kıdem gruplarına göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,025 < 0,05$ olarak bulunmuştur. Varyansların eşit olduğu varsayımı altında yapılan Tukey testi sonuçları aşağıda Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Mesleki Kıdeme Göre Tukey Testi

Mesleki Kıdem		Ortalama Farkı	p
1-5 yıl	6-10 yıl	-0,09495	0,984
	11-15 yıl	-,42257*	0,046
	16-20 yıl	0,03699	1,000
	21 yıl ve üzeri	0,12032	0,991
6-10 yıl	11-15 yıl	-0,32761	0,288
	16-20 yıl	0,13194	0,988
	21 yıl ve üzeri	0,21528	0,931
11-15 yıl	16-20 yıl	0,45956	0,369
	21 yıl ve üzeri	0,54289	0,207
16-20 yıl	21 yıl ve üzeri	0,08333	0,999

Yukarıdaki tabloda yer alan verilere göre sadece 1-5 yıl arası ve 11-15 yıl arası mesleki kıdem grupların ortalamaları arasında anlamlı fark vardır. Diğer gruplar arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Zihinsel mesafe değişken ortalamasının katılımcıların unvanlara göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi

testi sonucuna göre $p = 0,093 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Unvanlarına göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir.

Bilişsel Denetim Bozukluğu Boyutu

Bilişsel denetim bozukluğu değişken ortalamasının cinsiyete göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre $p = 0,515 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Cinsiyete göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Bilişsel denetim bozukluğu değişken ortalamasının medeni duruma göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre $p = 0,798 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Medeni duruma göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Bilişsel denetim bozukluğu değişken ortalamasının katılımcıların yaş gruplarına göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,246 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Yaş gruplarına göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Bilişsel denetim bozukluğu değişken ortalamasının katılımcıların mesleki kıdemlerine göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,017 < 0,05$ olarak bulunmuştur. Varyansların eşit olduğu varsayımı altında yapılan Tukey testi sonuçları aşağıda Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Mesleki Kıdeme Göre Tukey Testi

Mesleki Kıdem		Ortalama Farkı	p
1-5 yıl	6-10 yıl	0,10629	0,542
	11-15 yıl	-,31160*	0,037
	16-20 yıl	0,16879	0,509
	21 yıl ve üzeri	0,31463	0,220
6-10 yıl	11-15 yıl	-,41789*	0,011
	16-20 yıl	0,0625	0,813
	21 yıl ve üzeri	0,20833	0,432
11-15 yıl	16-20 yıl	0,48039	0,055
	21 yıl ve üzeri	,62623*	0,013
16-20 yıl	21 yıl ve üzeri	0,14583	0,653

Yukarıdaki tabloda yer alan verilere göre 1- 5 yıl ve 11-15 yıl, 6-10 yıl ve 11-15 yıl, 11-15 yıl ve 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme göre grup ortalamaları arasında anlamlı fark vardır. Diğer gruplar arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Bilişsel denetim bozukluğu değişken ortalamasının katılımcıların unvanlara göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,090 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Unvana göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir.

Duygusal Denetim Bozukluğu Boyutu

Duygusal denetim bozukluğu değişken ortalamasının cinsiyete göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre $p = 0,518 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Cinsiyete göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Duygusal denetim bozukluğu değişken ortalamasının medeni duruma göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre $p = 0,714 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Medeni duruma göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Duygusal denetim bozukluğu değişken ortalamasının katılımcıların yaş gruplarına göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,562 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Yaş gruplarına göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Duygusal denetim bozukluğu değişken ortalamasının katılımcıların mesleki kıdem gruplarına göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,072 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Mesleki kıdeme göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Duygusal denetim bozukluğu değişken ortalamasının katılımcıların unvanlara göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,287 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Unvana göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir.

Psikolojik Şikayet Boyutu

Psikolojik şikayet değişken ortalamasının cinsiyete göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre $p = 0,022 < 0,05$ olarak bulunmuştur. Erkeklerin psikolojik şikayet değişken ortalaması kadınların ortalamasından 0,348 daha yüksek olarak bulunmuştur.

Tablo 8. Psikolojik Şikayet Boyutu Levene Testi

Levene Testi		Ortalama Farkı Testi		
F	Sig.	t	p	Ortalama Farkı
0,334	0,564	-2,308	0,022	-0,34849

Psikolojik şikayet değişken ortalamasının medeni duruma göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre $p = 0,318 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Medeni duruma göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Psikolojik şikayet değişken ortalamasının katılımcıların yaş gruplarına göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,562 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Yaş gruplarına göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Psikolojik şikayet değişken ortalamasının katılımcıların mesleki kıdem gruplarına göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,132 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Mesleki kıdeme göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Psikolojik şikayet değişken ortalamasının katılımcıların unvanlara göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,485 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Unvana göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir.

Psiko-Somatik Şikayet Boyutu

Psiko-somatik şikayet değişken ortalamasının cinsiyete göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre $p = 0,019 < 0,05$ olarak bulunmuştur. Erkeklerin psiko-somatik değişken ortalaması kadınların ortalamasından 0,326 daha yüksek olarak bulunmuştur.

Tablo 9. Psiko-Somatik Şikayet Boyutu Levene Testi

Levene Testi		Ortalama Farkı Testi		
F	Sig.	t	p	Ortalama Farkı
0,102	0,75	-2,377	0,019	-0,32624

Psiko-somatik şikayet değişken ortalamasının medeni duruma göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre $p = 0,668 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Medeni duruma göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Psiko-somatik şikayet değişken ortalamasının katılımcıların yaş gruplarına göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,650 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Yaş gruplarına göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Psiko-somatik şikayet değişken ortalamasının katılımcıların mesleki kıdem gruplarına göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,162 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Mesleki kıdeme göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir. Psiko-somatik şikayetler değişken ortalamasının katılımcıların unvanlara göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi testi sonucuna göre $p = 0,063 > 0,05$ olarak bulunmuştur. Unvana göre değişken ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir.

5. Sonuç

Akademisyenlerin çalışma hayatına ilişkin sorunlarının en önemli sonuçlarından biri olan tükenmişlik sendromu akademisyenleri işine, işyerine ve tüm çalışma ortamına yabancılaştırmakta hem fiziksel hem de zihinsel anlamda bitkinleştirmekte ve akademisyenin sadece iş yaşamını değil iş dışı yaşamını da etkileyebilmektedir (Keser, 2015:455). Akademisyenlik fazla ders yükü, yetersiz ücret, kadro ile ilgili sorunlar, akademik yeterliliklerin sürekli sorgulanmasını gerektiren bir çalışma sistemi, araştırmalar için gerekli kaynak ve zamanın bulunamaması gibi nedenlerden dolayı iş stresinin yoğun olarak yaşandığı meslek gruplarından birisidir. Bu nedenlerle tükenmişlik sendromu akademisyenlerde sıkça görülmektedir. Akademisyenlerde meydana gelebilecek tükenmişlik sendromu, tükenen akademisyenin derse olan

ilgisinin azalmasına, bilimsel araştırmaların kalitesinin düşmesine, derslerde düşük performans göstermesine ve iş dışı yaşama yönelik olumsuz tavırların sergilenmesine sebep olabileceğinden dolayı önemli bir konu olarak alan yazında yerini almıştır.

Alan yazında akademisyenlerin tükenmişlik düzeyleri cinsiyet, medeni durum, yaş, mesleki kıdem ve unvan gibi çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmiş ve farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Ardıç ve Polatçı (2008), Çavuş Gök ve Kurtay (2007), Demir, Türkmen ve Doğan (2015), Farshi ve Omranzadeh (2014), Güllüce ve Kaygın (2013), Kalafat (2017) ve Toker'ın (2011) bulgularına göre tükenmişlik düzeyleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermezken Asgari (2012), Başerer ve Başerer (2019), Budak ve Sürgevil (2005), Çağlayan (2007), Ermiş (2021), Kuzgun (2020) ve Küçüksüleymanoğlu'nun (2007) sonuçlarına göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Medeni durum değişkeni de farklı çalışmalarda farklı sonuçlar vermektedir. Örneğin, Asgari (2012), Ermiş (2021), Çavuş, Gök ve Kurtay (2007), Farshi ve Omranzadeh (2014), Budak ve Sürgevil (2005), Güllüce ve Kaygın (2013) ve Kuzgun (2020) tükenmişlik düzeylerinin medeni duruma göre farklılık göstermediğini Ardıç ve Polatçı (2008), Can ve Tiyek (2015), Çağlayan (2007), Demir, Türkmen ve Doğan (2015), Küçüksüleymanoğlu (2007) ve Toker (2011) ise anlamlı farklılık gösterdiğini tespit etmişlerdir.

Yaş değişkeni üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde ise Güllüce ve Kaygın (2013) tükenmişlik düzeyleri ile yaş değişkeni arasında anlamlı farklılığın olmadığını Ardıç ve Polatçı (2008), Can ve Tiyek (2015), Çağlayan (2007), Demir, Türkmen ve Doğan (2015), Küçüksüleymanoğlu (2007) ve Toker (2011) ise anlamlı farkın olduğunu bulmuşlardır.

Mesleki kıdem açısından bakıldığında ise Güllüce ve Kaygın (2013), Kalafat (2017) ve Kuzgun (2020) tükenmişlik düzeyleri mesleki kıdem değişkenine göre farklılık göstermediğini Ardıç ve Polatçı (2008), Başerer ve Başerer (2019), Çağlayan (2007), Demir, Türkmen ve Doğan (2015) ve Toker (2011) ise anlamlı farklılığın olduğunu belirtmişlerdir.

Son olarak ise Ardıç ve Polatçı (2008), Budak ve Sürgevil (2005), Başerer ve Başerer (2019), Can ve Tiyek (2015), Demir, Türkmen ve Doğan (2015) ve Kuzgun (2020) tükenmişliğin unvan değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiğini Ermiş (2021), Güllüce ve Kaygın (2013) ve Sevindik ve Önay (2019) ise anlamlı olarak farklılık göstermediğini belirtmişlerdir.

Elde edilen araştırma bulgularına göre akademisyenlerin cinsiyet değişkeni ile tükenmişlik düzeyleri arasında bitkinlik, zihinsel mesafe, bilişsel denetim bozukluğu ve duygu denetim bozukluğu boyutlarında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir. Ancak psikolojik şikayetler ve psiko-somatik şikayetler alt boyutlarında akademisyenlerin tükenmişlik düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermiş ve erkeklerin psikolojik şikayetler ve psiko-somatik şikayetler değişkenleri ortalamaları kadınların ortalamalarından yüksek çıkmıştır. Dolayısıyla H_{1a} , H_{1b} , H_{1c} , H_{1d} hipotezleri reddedilmiş H_{1e} ve H_{1f} hipotezleri kabul edilmiştir.

Akademisyenlerin medeni durum değişkeni ile tükenmişlik düzeyleri arasında bitkinlik, zihinsel mesafe, bilişsel denetim bozukluğu, duygu denetim bozukluğu, psikolojik şikayetler ve psiko-somatik şikayetler boyutlarında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir. Dolayısıyla H_{2a} , H_{2b} , H_{2c} , H_{2d} , H_{2e} ve H_{2f} hipotezleri reddedilmiştir.

Akademisyenlerin yaş değişkeni ile tükenmişlik düzeyleri arasında bitkinlik, zihinsel mesafe, bilişsel denetim bozukluğu, duygu denetim bozukluğu, psikolojik şikayetler ve psiko-somatik şikayetler boyutlarında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir. Dolayısıyla H_{3a} , H_{3b} , H_{3c} , H_{3d} , H_{3e} ve H_{3f} hipotezleri reddedilmiştir.

Akademisyenlerin mesleki kıdem değişkeni ile tükenmişlik düzeyleri arasında bitkinlik, duygu denetim bozukluğu, psikolojik şikâyet ve psiko-somatik şikayet boyutlarında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir. Ancak zihinsel mesafe alt boyutunda 1-5 yıl arası ve 11- 15 yıl arası ve bilişsel denetim bozukluğu alt boyutunda 1-5 yıl arası ve 11-15 yıl arası, 6-10 yıl arası ve 11-15 yıl arası, 11-15 yıl arası ve 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip akademisyenlerin ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Dolayısıyla H_{4a} , H_{4d} , H_{4e} , H_{4f} hipotezleri reddedilmiş H_{4b} ve H_{4c} hipotezleri kabul edilmiştir.

Akademisyenlerin unvan değişkeni ile tükenmişlik düzeyleri arasında zihinsel mesafe, bilişsel duygu bozukluğu, duygu denetim bozukluğu, psikolojik şikâyet ve psiko-somatik şikayet boyutlarında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir. Ancak bitkinlik alt boyutunda Öğretim Görevlisi ve Doçent unvanına sahip gruplar arasında anlamlı fark vardır. Dolayısıyla H_{5b} , H_{5c} , H_{5d} , H_{5e} ve H_{5f} hipotezleri reddedilmiş H_{5a} hipotezi kabul edilmiştir.

Alan yazın incelendiğinde tükenmişliğe ilişkin çalışmaların büyük bir kısmında Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin kullandığı görülmüştür. BAT-TR'nin kullanıldığı sadece bir çalışmaya rastlanmıştır. Bu açıdan yapılan çalışma Türkiye'de akademisyenler üzerinde cinsiyet, medeni durum, yaş, mesleki kıdem ve unvan değişkenlerini BAT-TR ile değerlendiren ilk çalışma özelliğini taşımakta ve bu açıdan alan yazına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmının sadece bir devlet üniversitesinde belirli bir dönemde gerçekleştirilmiş olması ve bulguların diğer üniversitelere genellenebilirliğinin olmaması araştırmanın önemli bir kısıtını oluşturmaktadır. Bundan sonra yapılacak olan benzer çalışmaların farklı sektörlerde veya üniversitelerde, daha fazla değişken eklenerek ve daha fazla örneklem sayısı ile yeniden yapılmasının konuyla ilgili alan yazının gelişimi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Angeleni, G., Buonomo, I., Benevene, P., Consiglio, P., Romano, L. & Fiorilli, C. (2021). The Burnout Assessment Toll (BAT): A Contribution to Italian Validation with Teachers'. *Sustainability*, 13(16), 1-18.
- Ardıç, K. & Polatçı, S. (2008). Tükenmişlik Sendromu Akademisyenler Üzerinde Bir Uygulama (GOÜ Örneği). *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 69-96.
- Ardıç, K. & Polatçı, S. (2009). Tükenmişlik Sendromu ve Madalyonun Öbür Yüzü: İşle Bütünleşme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0(32), 21-46. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiibd/issue/5889/77887>
- Asgari, A. (2012). The Effects of Gender and Marital Status on Burnout of English Teachers in Iran. *Pertanika Journal of Social Sciences&Humanities*, 20(3), 635-644.
- Ayduğ, Ç. & Ünsar, A. S. (2021) Örgütsel Tükenmişlik. İçinde Usta Kara, I. & Karalar, S. (Eds) *Negatif Yönlü Örgütsel Davranış* Efe Akademi Yayınları, (ss. 237-266).
- Basinska, B., Gruszczynska, E. & Schaufeli, W. B. (2021). The Polish Adaptation of the Burnout Assessment Tool (BAT-PL) by Schaufeli et al. *Psychiatria Polska*, 255, 1-13.
- Başerer, Z. & Başerer, D. (2019). Akademisyenlerin Tükenmişlik ve Öz-Yeterlilik Düzeyleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17(1), 1-19.
- Borrelli, I., Santoro, P. E., Fiorilli, C., Angelini, G., Buonomo, I., Benevene, P., Romano, L., Gualano, M. R., Amantes, C. & Moscato, U. (2022). A new tool to evaluate burnout: the Italian version of the BAT for Italian healthcare workers. *BMC Public Health*, 22, 474, 1-8, <https://doi.org/10.1186/s12889-022-12881-y>.
- Budak, G. & Sürgevil, O. (2005). Tükenmişlik ve Tükenmişliği Etkileyen Örgütsel Faktörlerin Analizine İlişkin Akademik Personel Üzerinde Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 95-108.
- Buono, C., Cortese, C. G. & Spagnoli, P. (2022). A further contribution to the Italian validation of the Burnout Assessment Tool: Measurement invariance in teachers and employees. *BPA-Applied Psychology Bulletin (Bollettino di Psicologia Applicata)*, 295, 1-16.
- Can, A. & Tiyek, R. (2015). Tükenmişlik Sendromu: Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 72-93.
- Consiglio, C., Mazzetti, G. & Schaufeli, W. B. (2021). Psychometric Properties of the Italian Version of the Burnout Assessment Toll (BAT). *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18, 9469, 1-21.
- Cho, S. (2020). A Preliminary Validation Study for the Korean version of the Burnout Assessment Tool (K-BAT). *Korean Journal of Industrial Organizational Psychology*, 33 (4), 461-499.
- Çağlayan, Y. (2007). *Tükenmişlik Sendromu ve İş Doyumuna Etkisi (Devlet ve Vakıf Üniversitelerindeki Akademisyenlere Yönelik Bir Araştırma)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi.
- Çavuş, M. F., Gök, T. & Kurtay, F. (2007). Tükenmişlik: Meslek Yüksekokulu Akademik Personeli Üzerine Bir Araştırma. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 97-108.
- De Beer, L. T., Schaufeli, W. B. & De Witte, H. (2022). The psychometric properties and measurement invariance of the Burnout Assessment Tool (BAT-23) in South Africa. *BMC Public Health*, 22 (1), 1555, 1-10.
- De Beer, L. T., Schaufeli, W. B. & De Witte, H., Hakanen, J. J., Shimazu, A., Glaser, J., Seubert, C., Bosak, J., Sinval, J. & Rudnev, M. (2020). Measurement Invariance of the Burnout Assessment Tool (BAT) Across Seven Cross-National Representative Samples. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 5604, 1-14.

- Demir, R., Türkmen, E. & Doğan, A. (2015). Akademisyenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(4), 986-1008.
- Desart, S. & De Witte, H. (2019). Burnout 2.0 - A New Look at the Conceptualization of Burnout. In, Taris, T. W., Peeters, M. C. W., & De Witte, H. (Eds), *The Fun and Frustration of Modern Working Life: Contributions from an Occupational Health Psychology Perspective* (ss. 140- 152). Pelckmans Pro: Kalmthout, Belgium.
- Ermış, A. (2021). *Spor Eğitimi Veren Yükseköğretim Kurumlarında Öğretim Elemanlarının Örgütsel Sinizm, İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Farshi, S. S. & Omranzadeh, F. (2014). The Effects of Gender, Education Level, and Marital Status on Iranian EFL Teachers' Burnout Level. *Internatioanl Journal of Applied Linguistics & English Literature*, 3(5), 128-133.
- Freudenberger, H. J. (1974). Staff Burn-Out. *Journal of Social Issues*. 30 (1). 159-165.
- Güllüce, A. Ç. & Kaygın, E. (2013). Çalışanların Demografik Değişkenleri Açısından Tükenmişlik Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(2), 235-252.
- Haar, J. (2021). The State of Job Burnout Amongst New Zealand Managers: Implications for Employment Relations. *New Zealand Journal of Employment Relations*, 46(1), 36-50.
- Hadzibajramovic, E., Schaufeli, W. & De Witte, H. (2020). A Rasch analysis of the Burnout Assessment Tool (BAT). *Plos One*, 15(11), 1-19.
- Hakanen, J. J., Bakker, A. B. & Schaufeli, W. B. (2006). Burnout and work engagement among teachers. *Journal of School Psychology*, 43, 495-513.
- Kalafat, Ş. S. (2017). *Üniversitelerdeki İngilizce Okutmanlarının Örgütsel İklim Algıları ile Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Keser, A. (2015). Tükenmişlik Sendromu. Keser, A., Yılmaz, G. & Yürür S. (Ed.), *Çalışma Yaşamında Davranış Güncel Yaklaşımlar* içinde (ss. 455-472) Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Koçak, Ö. E., Gençay, O. & Schaufeli W. (2020). *Yeni Bir Türkçe Tükenmişlik Ölçüm Aracı*. 28. Uluslararası Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı (s. 597-614). 3-5 Mayıs, Ankara.
- Koçak, Ö.E., Gençay, O. & Schaufeli W. B. (2022). BAT-TR: tükenmişlik ölçme aracı'nın (BAT) Türkçeye uyarlanması. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 42(3): 509-549. <https://doi.org/10.26650/SP2020-799817>
- Kuzgun, E. N. (2020). *Akademisyenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Öz-Anlayış ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Küçükşuleymanoglu, R. (2007). Eğitim Fakültesi Öğretim Elemanlarının Tükenmişlik Düzeyleri (Burn Out Syndrome Levels of Education Faculty Academic Staff). *Eurasian Journal of Educational Research*, 28, 101-112.
- Maslach, C., Jackson, S. E. & Leiter, M. P. (1997). Maslach Burnout Inventory: Third edition. IN C. P. Zalaquett & R. J. Wood (Eds.), *Evaluating Stress: A book of resources*, (s. 191-218).
- Maslach, C., Schaufeli W. B. & Leiter, M. P. (2001). Job Burnout. *Annu. Rev. Psychol*, 52, 397-422.
- Mazzetti, G., Consiglio, C., Santarpia, F. P., Borgogni, L., Guglielmi, D. & Schaufeli, W. B. (2022). Italian Validation of the 12-Item Version of the Burnout Assessment Tool (BAT-12). *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 8562, 1-16.
- Sakakibara, K., Shimazu, A., Toyama, H. & Schaufeli, W. B. (2020). Validation of the Jpanese Version of the Burnout Assessment Tool. *Frontiers in Psychology*, 11, 1819, 1-15.
- Schaufeli, W. B. (2018). *Burnout in Europe: Relations with national economy, governance, and culture*. Research Unit Occupational & Organizational Psychology and Professional Learning (internal report). KU Leuven, Belgium.

Schaufeli, W. B. & Taris, T. W. (2005). The conceptualization and measurement of burnout: Common ground and worlds apart The views expressed in Work & Stress Commentaries are those of the author(s), and do not necessarily represent those of any other person or organization, or of the journal. *Work&Stress*, 19(3), 256-262.

Schaufeli, W. B., De Witte, H. & Desart, S. (2019). *Manual Burnout Assessment Tool (BAT)*. KU Leuven: Leuven, Belgium.

Schaufeli, W. B., De Witte, H. & Desart, S. (2020). *Manual Burnout Assessment Tool (BAT) – Version 2.0*. KU Leuven, Belgium: Unpublished Internal report.

Schaufeli, W. B., Desart, S. & De Witte, H. (2020). Burnout Assessment Tool (BAT)- Development, Validity, and Reliability. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 9495, 1-21.

Sevindik, O. & Önay, M. S. (2019). Akademisyenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi (Grafik Tasarım Alanı Örneği). *Turkish Studies Social Sciences*, 14(3), 1077-1094.

Sinval, J., Vazquez, A. C. S., Hutz, C. S., Schaufeli, W. B. & Silva, S. (2022). Burnout Assessment Tool (BAT): Validity Evidence from Brazil and Portugal. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 1344, 1-25.

Vinueza-Solorzano, A. M., Portalanza-Chavarria, C. A., De Freitas, C. P. .P., Schaufeli, W. B., De Witte, H., Hutz, C. S. & Vazquez, A. C. S. (2021). The Ecuadorian Version of the Burnout Assessment Tool (BAT): Adaptation and Validation. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18, 7121, 1-15.

World Health Organization. (2019). International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (ICD-11) (11th Revision). <https://www.who.int/news/item/28-05-2019-burn-out-an-occupational-phenomenon-international-classification-of-diseases>

www.tdk.gov.tr. (Erişim tarihi: 10.01.2023) <https://sozluk.gov.tr>

Yıldırım, M. H. & İçerli, L. (2010). Tükenmişlik Sendromu: Maslach ve Kopenhag Tükenmişlik Ölçeklerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2 (1) , 123-131.